

پژوهش سواد اطلاعاتی: با معرفی رویکردی انقلابی برای تبیین، طراحی، و اجرای عملی سواد اطلاعاتی

■ شیما مرادی^۱

دانشجوی دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران

الف. معرفی

اولین سخنرانی علمی پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران در سال ۱۳۸۹ با عنوان «پژوهش سواد اطلاعاتی: معرفی رویکردی انقلابی برای تبیین، طراحی، و اجرای عملی سواد اطلاعاتی» با سخنرانی دکتر مریم نظری، دکترای اطلاع‌رسانی آموزشی از دانشگاه شفیلد انگلستان چهارشنبه، ۱۳۸۹/۲/۲۲ ساعت ۱۴ الی ۱۶ در پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی، تالار اجتماعات برگزار شد. این سخنرانی که برگرفته از رساله دکتری وی بود در چهار بخش «مفهوم و اصالت سواد اطلاعاتی»، «پژوهش‌های کیفی سواد اطلاعاتی»، «پژوهش سواد اطلاعاتی در بافت»، «پژوهش سواد اطلاعاتی در ایران: اولویت‌ها و راه‌کارها» ارائه شد و مباحثی چون بینش و درک اهمیت اطلاعات، درک و تعیین مسئله، دانش درباره سازمان، تاریخچه سواد اطلاعاتی به تبیین مبحث سواد اطلاعاتی و درک آن، تاریخچه مختصری از سواد اطلاعاتی و ... را در بر گرفت.

دکتر نظری با توضیح درباره طراحی ابزار و چهارچوب پژوهش، گردآوری داده‌ها و تأکید بر اهمیت اخلاق پژوهش در انگلستان و آمریکا، و نحوه تحلیل داده‌ها به ارائه یافته‌ها به صورت خلاصه و طراحی مدلی برای سواد اطلاعاتی در حوزه‌های «یادگیری الکترونیکی» و «سیستم‌های اطلاعات جغرافیایی»^۲ پرداخت.

این سخنرانی با برگزاری بخش پرسش و پاسخ با موضوعاتی چون نوع نگاه به دانش و تجربه در سواد اطلاعاتی و نحوه انتقال آن، نام مدل، نتایج کار، مقالات مستخرج از این پایان‌نامه به اتمام رسید.

در انتهای سخنرانی، شرکت‌کنندگان کاربرگه‌های ارزشیابی را تکمیل کردند.

شرکت‌کنندگان این نشست ۳۷ نفر بودند که از دانشگاه‌های شهید بهشتی، سمنان، صنعتی امیرکبیر، امام صادق (ع) و الزهراء (س) و مراکز علمی - پژوهشی چون مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران، سازمان تنظیم مقررات ارتباطات، پژوهشکده حفاظت آثار و اشیاء تاریخی - فرهنگی، شرکت رزنت و پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران در آن شرکت کرده بودند.

خلاصه سخنرانی

دکتر غلامعلی منتظر معاون پژوهشی پژوهشگاه، در ابتدای سخنرانی ضمن تشکر از حاضران محترم در مورد اولین سخنرانی علمی پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران در سال ۱۳۸۹ توضیح دادند.

وی با توجه به تغییر عنوان مأموریت‌های پژوهشگاه، یکی از برنامه‌های پژوهشگاه را مطرح کردن حوزه‌های علوم و فناوری اطلاعات عنوان کردند.

دکتر منتظر افزودند: «هدایت پژوهش‌ها به این حوزه‌ها نیازمند ایجاد راه‌هایی برای ایجاد فرصت هم‌فکری و هم‌نظری صاحب‌نظران در عرصه‌های مختلف است و برگزاری این جلسات در همین راستا سنجیده می‌شود. تلاش این است که موضوع‌های پرچالش علمی در دوره‌های زمانی مختلف (هرماه) در این حوزه‌ها در پژوهشگاه مورد بررسی قرار گیرند و انتظار می‌رود از صاحب‌نظران این حوزه‌ها دعوت شود. پژوهشگاه آمادگی دارد برگزاری سمینارهایی از این دست را برای متخصصان سایر مراکز علمی و تخصصی در حوزه علوم و فناوری اطلاعات برنامه‌ریزی کند. نوع نگاه به چنین جلساتی از نوع محفلی برای ترویج مأموریت‌های پژوهشگاه است.»

ایشان در پایان اظهار امیدواری کردند که جلسه بعدی با اطلاع‌رسانی قبلی در اواسط خرداد برگزار شود.

نادیا حاجی‌عزیزی مدیر دفتر ارتباطات علمی و مدیر جلسه، راه اندازی سخنرانی علمی را از وظایف دفتر ارتباطات علمی عنوان کرد و به معرفی مختصری از سخنران پرداخت.

دکتر مریم نظری، سخنرانی خود را در چهار بخش «مفهوم و اصالت سواد اطلاعاتی»، «پژوهش‌های کیفی سواد اطلاعاتی»، «پژوهش سواد اطلاعاتی در بافت» و «پژوهش سواد اطلاعاتی در ایران: اولویت‌ها و راه‌کارها» ارائه داد.

دکتر نظری در بخش اول سخنرانی خود، با ارائه مباحثی چون بینش و درک اهمیت اطلاعات، درک و تعیین مسئله، دانش درباره سازمان، و تاریخچه سواد اطلاعاتی به تبیین مبحث سواد اطلاعاتی و درک آن پرداخت. سپس با ارائه تاریخچه مختصری از سواد اطلاعاتی و معرفی افرادی که در این حوزه پیشگام بوده‌اند، به بافت سواد اطلاعاتی و این مشکل جهانی اشاره کرد که به

دکتر مریم نظری،
سخنرانی خود را
در چهار بخش
«مفهوم و اصالت
سواد اطلاعاتی»،
«پژوهش‌های کیفی
سواد اطلاعاتی»،
«پژوهش سواد
اطلاعاتی در بافت»
و «پژوهش سواد
اطلاعاتی در ایران:
اولویت‌ها و راه‌کارها»
ارائه داد

بین‌المللی عنوان کرد و افزود: «با توجه به عدم تدوین سندی جامع در مورد سواد اطلاعاتی و رشد کمی برداری، ضرورت انجام پژوهشی جامع و همچنین تدوین چنین گزارشی بیش از پیش احساس می‌شود».

وی با اشاره به تصویب چنین طرحی در پژوهشگاه، مزایای آن را در سطح ملی (هدایت پژوهش، آموزش و سایر فعالیت‌های اجرایی مرتبط با سواد اطلاعاتی کشور و ایجاد بستری مناسب برای توسعه جامعه ایرانی با سواد اطلاعاتی)، منطقه‌ای (معرفی و بازاریابی دانش سواد اطلاعاتی ایران در کشورهای منطقه)، آزمون مدل‌ها و فعالیت‌های بومی‌شده (اعتباریابی مدل‌ها در سطحی وسیع‌تر، بهبود مدل‌ها برای پاسخ به نیازهای منطقه‌ای و رهبری برنامه‌های سواد اطلاعاتی در منطقه) و بین‌المللی (معرفی و افزایش گسترده و عمیق برنامه‌ها و فعالیت‌های سواد اطلاعاتی ایران در سطح جهانی و هموارسازی همکاری) ذکر کرد.

دکتر نظری در انتهای این بخش با مروری اجمالی بر وضعیت فعالیت‌های سواد اطلاعاتی در ایران، به معرفی پژوهش‌ها، محصولات، ارتباطات، آموزش، سازمان‌ها، و الویت‌ها در حوزه سواد اطلاعاتی پرداخت.

جلسه با برگزاری بخش پرسش و پاسخ با موضوعاتی چون نوع نگاه به دانش و تجربه در سواد اطلاعاتی و نحوه انتقال آن، اشاره به نام مدل، نتایج کار و معرفی مقالات مستخرج از این پایان‌نامه به اتمام رسید.

پی‌نوشت‌ها

1. shmoradi@gmail.com
2. GIS

اعتقاد گروهی سواد اطلاعاتی در کنار سواد اینترنتی، رایانه‌ای، و فرارسانه‌ای به رفع نیازهای اطلاعاتی افراد می‌انجامد و به تنهایی قادر به پاسخگویی نیاز ایشان نیست. به اعتقاد وی این مشکل از آنجا نشأت می‌گیرد که این گروه اجزاء و عناصر سواد اطلاعاتی را مطالعه نکرده و آن را پویا ندیده‌اند.

وی در بخش‌های دیگر سخنرانی خویش به بررسی روش‌های پژوهش سواد اطلاعاتی در جهان و ایران پرداخت و افزود: «در تمامی روش‌ها از سواد اطلاعاتی به بافت رسیده‌اند و او در پژوهش خود از بافت به سواد اطلاعاتی رسیده است.»

دکتر نظری ضمن اشاره به روش پژوهش خود به عنوان مطالعه موردی با روش شناختی-اکتشافی افزود: «این مطالعه در رشته تحصیلی سیستم‌های اطلاعات جغرافیایی در محیط یادگیری از راه دور در سه دانشگاه و بر اساس مدل معتبر آیزنهاور انجام گرفته است.»

- وی در ادامه نتایج کلی پژوهش را در سه زمینه زیر خلاصه کرد:
1. سواد اطلاعاتی باید در بافت لحاظ شود؛
  2. برای هر رشته خاص به سواد اطلاعاتی نیازمندیم و سواد اطلاعاتی از آغاز یادگیری مطرح‌شدنی است؛
  3. برای طراحی و ارائه مدل در روش تحلیل موردی ناگزیر به مطالعه بافت و ارائه راه‌حل هستیم.

دکتر نظری در ادامه پژوهش‌های انجام شده در ایران در حوزه سواد اطلاعاتی و پژوهشگران و سازمان‌های پیشرو را معرفی کرد و انگیزه آغاز پژوهش خود در حوزه سواد اطلاعاتی را فراخوان همکاری بین‌المللی یونسکو در سال ۲۰۰۶، نبود سندی جامع در خصوص وضعیت سواد اطلاعاتی در کشور، نامشخص بودن همخوانی اولویت‌ها با فعالیت‌های جاری، عدم بهره‌گیری بهینه از موجودی فعلی و زیاد شدن فاصله توسعه سواد اطلاعاتی در سطح